

مولفه های تربیت مهدوی در خانواده

ربابه ارزانی^۱

چکیده

این پژوهش با عنوان مولفه های تربیت مهدوی در خانواده به روش کتابخانه‌ای و با ماهیت توصیفی به بیان مولفه‌های تربیت مهدوی در خانواده پرداخته است. تربیت مهدوی در خانواده، فرایندی است که با هدف پرورش نسلی آگاه، معتقد و آماده برای ظهور امام زمان (عج) صورت می‌پذیرد. این تربیت نیازمند تاکید بر یک مولفه‌ی کلیدی هست که نقش اساسی در شکل گیری زمینه‌های فکری، روحی و اخلاقی اعضای خانواده خصوصاً فرزندان دارد و آن برقراری ارتباط قلبی اعضای خانواده با امام زمان عج الله است که ثمرات تربیتی فراوانی برای خانواده به ارمغان می‌آورد مانند: صبر، بصیرت و آگاهی، اصلاح و خودسازی، مقاومت در برابر بازگشت به جاهلیت، تولی و تبری را نام برد که از ملزومات زندگی در دوران غیبت هستند و نیز اعضای خانوادهایی که بر اساس ارتباط قلبی با امام زمان عج الله این گونه تربیت شده اند برای ظهور حضرت هم آمادگی لازم را دارند.

کلیدواژه: امام زمان عج الله، تربیت، خانواده، مهدوی.

۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهراء (س) شهر ارومیه

مقدمه

شرایط کنونی جامعه شرایطی است که امواج فتنه‌ها و چالش‌های فرهنگی هر یک از اعضای خانواده در هر جایگاهی که هستند را تحدید می‌نماید پدر و مادران که از تربیت نسل آینده غفلت ورزند و فرزندان خانواده به صورت خاص که آینده‌ی جامعه را می‌سازند، از این رو تربیت نسلی آگاه بصیر و مومن پیش از دوره‌های دیگر اهمیت یافته است. در این میان خانواده به عنوان اصلی‌ترین نهاد تربیتی نقشی بی‌بدیل در شکل‌گیری فضای معنوی خانواده که تاثیر بسزایی بر روان و شخصیت هر یک از اعضا و بارهای دینی فرزندان ایفا می‌نماید.

هدف از تربیت مهدوی به عنوان یک رویکرد تربیتی مبتنی بر برقراری ارتباط قلبی اعضای خانواده با امام زمان عجل الله هاست تا برای زندگی در دورات غیبت به نحو احسن تربیت شوند و نیز در دوران ظهور نیز شایستگی لازم برای در رکاب بودن حضرت را بیابند.

ضرورت تربیت خانواده‌ها بر تربیت مهدوی از آن جهت است که آمادگی برای ظهور امام زمان عجل الله یک ضرورت دینی است و نیز یک استراتژی اساسی برای حفظ و ارتقای هویت اسلامی و مقابله با تهدیدات فرهنگی است.

با توجه به جست و جوهای انجام شده در این زمینه میتوان گفت که کتاب یا مقاله که مطابق با عنوان این مقاله باشد یافت نشد ولی در برخی از کتب و مقالات اشاره ای کوتاه به مولفه های تربیت مهدوی در خانواده شده است. کتبی چون: الف) حلقه یازدهم : سلسله درس های مهدویت : برکات انتظار از محمد بنی هاشم مولف در این کتاب به آثار و فوایدی که شامل افراد می‌شود به دلیل آن که در انتظار حضرت مهدی عجل الله هستند اشاره می‌نماید. ب) فرهنگ الفبای مهدویت از مجتبی تونه ای نویسنده در این کتاب هر آنچه را که یک فرد منتظر باید بداند را بیان نموده است و در زمینه‌ی مهدویت کتاب بسیار کاملی هست ج) سلسله مباحث امامت و مهدویت، انتظار عامل مقاومت از لطف الله صافی گلپایگانی نویسنده در این کتاب انتظار مهدی موعود را عامل مقاومت در برابر تمامی انحرافات در دوران غیبت دانسته است. و مقالاتی چون: الف) مولفه های هیجانی و عاطفی اثرگذار مهدویت در تحکیم خانواده از علی اصغر نوبخت نویسنده در این مقاله به ارتباط اعتقاد به مهدویت و تحکیم ارتباط خانواده پرداخته است. ب) نقش اعتقاد به مهدویت بر فرهنگ دینی خانواده در

منابع اسلامی، با تأکید بر اندیشه آیت الله صافی گلپایگانی؟ نویسنده در این کتاب به تاثیر اعتقاد و باور به مهدویت بر فرهنگ دینی خانواده ها پرداخته است.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- تربیت

تربیت در لغت فارسی به معنای: پروردن، پروراندن، آموختن^۱ ادب و اخلاق را به کسی آموختن، پرورش دادن، ادب یاد دادن^۲ تربیت در لغت عربی از ماده‌ی ربا به معنی زاد و نما؛ افزایش یافت، نمو کرد، گرفته شده است.^۳ در اصطلاح عبارت است از انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت، تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجودی خویش به‌طور هماهنگ پرورش داده و شکوفا سازد و به‌سوی هدف و کمال مطلوب، به‌تدریج حرکت کند.^۴

۱-۲- خانواده

خانواده در لغت به معنای: اهل خانه، اهل البیت، مجموعه افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی می‌کنند، مجموعه خویشاوندان، خاندان، تیره^۵ کوچک ترین واحد اجتماعی که شامل پدر، مادر، و فرزندان آن‌ها است.^۶ خانواده از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می‌گیرد و با تولیدمثل، توسعه می‌یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم‌ترین عامل تکامل جامعه بشر است.^۷

۱-۳- مهدویت

مهدویت مصدر جعلی مهدویت، به معنای مهدی بودن است. و معنای اصطلاحی آن، اعتقاد به حضرت مهدی (علیه السلام) است، و باور به این که او فردی است از نسل پیامبر (صلی الله

۱. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۸۶۹

۲. معین، فرهنگ معین،

۳. فیومی، مصباح المنیر، ص ۲۱۷

۴. سایت ویکسیتی [https://fa.wikifeqh.ir/%D8%AA%D8%B1%D8%A8%DB%8C%D8%AA_\(%D9%81%D9%82%D9%87](https://fa.wikifeqh.ir/%D8%AA%D8%B1%D8%A8%DB%8C%D8%AA_(%D9%81%D9%82%D9%87)

۵. معین، فرهنگ معین، ج ۴، ص ۳۶۵

۶. عمید، فرهنگ عمید، ج ۲۰۱، ص ۵

۷. ری شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ص ۱۰۲

علیه وآله) که در آخر الزمان ظهور می کند و جهان را پر از عدل و داد می سازد آنچنان که از ظلم و جور پر شده بود. از جمله اعتقادات شیعه اثنی عشری هست و همان پدید آمدن حکومت عدل جهانی است.^۱

۲- مولفه های تربیت مهدوی در خانواده

برای آن که تربیت مهدوی در خانواده ها حاکم شود تا خانواده به سمت دین، ایمان و خردمندی حرکت نمایند در ادامه مولفه های تربیت مهدوی در خانواده بیان می گردد.

۲-۱- ارتباط قلبی با امام زمان عجل الله

یکی از مهم ترین وظایف خانواده ها در دوران غیبت و انتظار آن است که با امام خویش ارتباط قلبی برقرار نمایند (علمای شیعه در جهت برقراری ارتباط قلبی اعضای خانواده با حضرت حجت مواردی چون دعای برای ظهور ایشان در خانه به صورت دسته جمعی و... را برشمرده اند که در اینجا زمان پرداختن به این مسئله نمی باشد).

این ارتباط قلبی دارای ثمرات فراوانی است خانواده هایی که این ارتباط قلبی را برقرار می نمایند به مرور زمان به نتایج و ره آوردهای این ارتباط قلبی می رسند که منجر به تربیت مهدوی خانواده و تعالی خانواده می شود. در ادامه به ثمرات ارتباط قلبی با امام زمان عجل الله که سبب تربیت مهدوی خانواده ها می گردد بیان می شود.

۲-۱-۱- صبر

مقاومت و پایداری در مسیر انتظار موعود جهانی، از مهم ترین شاخصه های خانواده منتظر به شمار می آید. شرط مهم انتظار، استقامت در برابر نقصان ها و کمبودهاست: «طَوَّيَ لِلصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ» خوشا به حال صبر کنندگان در غیبتش (امام زمان)^۲ در فرهنگ اخلاقی صبر به معنای وادار نمودن و حبس کردن نفس به آن چه عقل و شرع اقتضا می کنند و باز داشتن از آن چه عقل و شرع نهی می کنند، اطلاق می شود.^۳ همچنان که یک بیمار، برای رسیدن به سلامتی، رنج درمان و تلخی دارو را تحمل می کند و همچنان که یک کوهنورد، برای رسیدن به قله، دشواری صعود به ارتفاعات را به جان می خرد، و آن گونه که یک رزمنده برای رسیدن به پیروزی، بر زخم شمشیر و جراحت جسم و مشکلات جهاد صبور

۱. تونه ای، فرهنگ الفبای مهدویت، ص ۷۱۱

۲. قندوزی، ینابیع الموده، ج ۳، ص ۱۰۱

۳. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۷۴

است، یک مؤمن منتظر هم در عصر غیبت، گوهر صبر باید داشته باشد. صبر بر دشواری های عصر غیبت و دوری از امام، تحمّل زخم زبان ها و طعنه های دشمنان، فشارهای زندگی بر مدار ایمان و تقوا و دوری از گناه، صبر بر تنگی معیشت و قناعت به روزی حلال و مقاومت در برابر وسوسه های نفس و شیطان برای ورود به حریم گناه و زیر پا گذاشتن حدود الهی و مقررات شرع است.^۱

ما امروزه در میدان آزمون هستیم؛ رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) این عرصه های امتحان ما را به خوبی پیش بینی و ترسیم فرموده است، لذا می فرمایند: «به زودی زمانی بر مردم خواهد آمد که به دست نمی آید حکومت مگر با کشتار و طغیان و زورگویی، و به دست نمی آید ثروت مگر با غضب و ستم و به دست نمی آید محبوبیت مگر با کنار نهادن دین و پیروی از هوای نفس پس هرکس آن زمان را درک کند و بر فقر صبر کند در حالی که می تواند ثروتمند شود، و بر دشمنی صبر کند در حالی که می تواند محبوبیت یابد، و بر خواری صبر کند در حالی که می تواند به عزّت برسد، خداوند پاداش هزار صدیق از کسانی که مرا تصدیق کرده اند به او می دهد.»^۲ البته روشن است که مقصود آن است که ثروت و محبوبیت و قدرتی که از راه حرام باشد نامطلوب است و خوار و محروم و منزوی و گمنام بودن با حفظ اصول اخلاقی و ارزش های الهی، بر آن عزّت و محبوبیت ترجیح دارد که از راه نامشروع به دست آید.^۳

انتظار امام زمان عج الله، صبر می خواهد. تحمّل رنج فراق، زحمت دارد و شکیبایی می طلبد. در دعاهاى مربوط به امام زمان و عصر غیبت، صبر و شکیبایی و ثبات قدم و از دست ندادن ایمان و انگیزه، جزو خواسته های منتظران آمده است. «فلو تطاولتِ الدهورُ و تمادتِ الأعمارُ، لمْ ازددْ فیک إلّا یقیناً...» در این دعای گوئیم: «ای حجّت خدا! هرچه روزگار غیبت طول بکشد، یقینم نسبت به تو افزون تر و محبّتم به تو بیشتر و انتظارم برای ظهورت شدیدتر خواهد شد.»^۴

۱. محدثی، زندگی مهدوی: (اخلاق و اوصاف منتظران)، ص ۶۹۵

۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۹۱

۳. محدثی، زندگی مهدوی: (اخلاق و اوصاف منتظران)، ص ۶۹۵

۴. مفاتیح الجنان، زیارت حضرت صاحب الأمر

باشیم و یاری و حمایت کنیم (ولایت) و از کفر و نفاق و ظلم و افراد بد و دشمنان دین، اظهار تنفر و بیزاری کنیم و موضع ما در برابر آنان روشن باشد (برائت).^۱

توّلّی، مطیع و حامی ولیّ خدا بودن است و تبرّی، جبهه گیری در برابر باطل و ضلالت و جباران است. امام رضا (علیه السلام) می فرمایند: «کَمَالُ الدِّينِ وَلَايَتُنَا وَ الْبَرَاءَةُ مِنْ أَعْدَائِنَا» «کمال دین، ولایت ما و برائت و بیزاری از دشمنان ماست».^۲

به امام صادق (علیه السلام) گفتند: «فلانی دوستدار شماست، اما در بیزاری و برائت از دشمنانتان ضعیف است و ناتوان. حضرت فرمود: هیاهات! دروغ می گوید کسی که مدّعی ولایت ماست، ولی از دشمنان ما برائت نمی جوید».^۳

این توّلّی و تبرّی، تنها در مرحله قلبی و اظهارات زبانی نیست. موضع عملی شیعه باید جانبداری و حمایت و نصرت از امام حق و جبهه حق و مبارزه و تقابل با ستمگران و اهل باطل باشد. در حادثه عاشورا، آنان که اهل توّلّی نسبت به حضرت و تبرّی از دشمنانش بودند، کناری نشستند که تنها دعا کنند، به یاری او شتافتند و در این راه، جان فدا کردند و شهید شدند. شب عاشوار، سخن یاران حضرت این بود: «نُوالی مَنْ والاک و نُعادى مَنْ عاداک» «با هر که دوستدار تو باشد دوستی می کنیم و با دشمن تو» اظهار همبستگی با اولیای خدا و جدا کردن خط خود از دشمنان دین و ائمه، تجلّی توّلّی و تبرّی است. مگر می شود کسی دم از خدا و دین و پیامبر و امام زمان علیه السلام بزند، ولی با دشمنان اینان، روابط حسنه و دوستی و همدلی داشته باشد؟! مگر می شود کسی منتظر امام زمان علیه السلام باشد، ولی با آنان که دشمن آن حضرت اند، دشمن نباشد؟ پس تکلیف واجب «توّلّی و تبرّی» که از فروع دین است چه می شود؟ از کجا یک شیعه واقعی و شیعه ظاهری را می توان شناخت؟ ولایت با امام زمان و برائت از دشمنانش در زندگی یک شیعه باید ظهور و بروز داشته باشد. وقتی خطاب به حضرت مهدی (علیه السلام) می گوئیم: «أنا ولیُّ لک، بریُّ مِنْ عَدُوِّک» «من با تو ولایت و همبستگی و دوستی دارم و از دشمن تو بیزارم»^۴ باید بدانیم امروز، دشمن آن حضرت چه کسانی اند و برائت ما از آنان چگونه تحقق و نمود پیدا می کند؟ آنکه با دشمنان

۱. محدثی، زندگی مهدوی: (اخلاق و اوصاف منتظران)، ص ۱۳۳

۲. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۵۸

۳. همان

۴. زیارت آل یاسین

دین و اهل بیت دوستی کند، قطعاً از ولایت خاندان پیامبر و ولایت خدا دور می شود. ولایت و دوستی با اهل حق و اهل دین، راه رسیدن به دوستی خدا و رضای پروردگار است. کسی که از مدار تولّای این خاندان خارج شود، از ولایت خدا هم بیرون رفته است. امام زمان علیه السلام در یکی از نامه ها و توقیعاتش نوشته است: «أشهدكم أَنَّ كُلَّ مَنْ نَبَرَأُ مِنْهُ فَإِنَّ اللَّهَ يَبْرَأُ مِنْهُ وَ مَلَائِكَتُهُ وَ رُسُلُهُ وَ أَوْلِيَائُهُ» «شما را گواه می گیرم که هرکس ما از او برائت و بیزاری بجوییم، خدا و فرشتگانش و پیامبران و اولیا نش از او بیزاری می جویند.»^۱

وقتی یک خانواده با امام زمانش رابطه‌ی قلبی پیدا نمود و محبت امامش را هر روزه در قلبش پروراند باید این نکته را هم بداند که دوست دار آنچه باشد که امام گفته و دوری جوید از هر آنچه امامش نهی نموده است و این بهترین تربیت برای یک خانواده‌ی مهدوی است زیرا که سرانجامش عاقبت بخیری است.

۱. علم الهدی، معادن الحکمه، ج ۲، ص ۲۸۳

نتیجه گیری

با توجه به بیان آنچه گذشت به خوبی روشن شد که هدف از تربیت مهدوی آموزش صرف مفاهیم مهدویت و انتظار فرج نیست بلکه فراتر از آن تربیت افرادی است که با معرفت عمیق نسبت به امام زمان عج الله محبت سرشار به ایشان و آمادگی همه جانبه برای یاری ایشان در زمان غیبت و همچنین در زمان ظهور آن حضرت ان شاء الله این نوع تربیت مولفه‌ی اصلی آن برقراری ارتباط قلبی اعضای خانواده با ایشان است. این ارتباط قلبی دارای ثمرات فراوانی است خانواده‌هایی که این ارتباط قلبی را برقرار می‌نمایند به مرور زمان به نتایج و ره آورده‌های این ارتباط قلبی می‌رسند که منجر به تربیت مهدوی خانواده و تعالی خانواده می‌شود. از ثمرات ارتباط قلبی با امام زمان عج الله صبر است صبر باعث می‌شود شرایط بسیار دشوار عصر انتظار برای خانواده‌ای مهدوی قابل تحمل باشد و بتوانند برابر مشکلات و گرفتاری‌ها بایستند و این خانواده‌ها متصف به صفت صبر تربیت شوند. خانواده منتظر در دوران انتظار با ارتباط قلبی با امام زمان عج الله در تمامی ابعاد آمادگی پیدا می‌کند یکی از آن‌ها آمادگی فکری است نتیجه تلاش فکری خانواده‌ی منتظر بصیرت و آگاهی است. فتنه‌ها افزون بر این که غفلت می‌آورند شبهه و تردید و تزلزل را در افکار خانواده‌ها ایجاد می‌کنند و این خانواده‌ی منتظر است که چون به هوشیاری فکری رسیده بیدار و آماده شده باید خود را از این آسیب‌ها حفظ کند. حرکت و انتظار در کنار هم می‌باشند و از هم جدا نمی‌شوند؛ انتظار علت حرکت و تحرک بخش است. آنچه مورد انتظار است، هرچه مقدس‌تر و عالی‌تر باشد، انتظارش نیز ارزنده‌تر و مقدس‌تر خواهد بود همین انتظار سازنده است که مانع از بازگشت به عقب و دوران جاهلیت می‌گردد و این گونه یک خانواده‌ی مهدوی با ارتباط قلبی‌ای که با امام خویش دارند و باور به ظهور او دارند همواره از بازگشت به عقب و دوران جاهلی ایمن هستند در نهایت یک خانواده‌ی مهدوی باید این نکته را هم بداند که دوست دار آنچه باشد که امام گفته و دوری جوید از هر آنچه امامش نهی نموده است و این بهترین تربیت برای یک خانواده‌ی مهدوی است زیرا که سرانجامش عاقبت بخیری است.

منابع

*قرآن

- (۱) الفیومی، أبو العباس، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر، بی جا، بی تا
- (۲) اباذری، محمود، قافله سالار : امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از منظر قرآن، قم، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۴.ش
- (۳) بنی هاشم، محمد، حلقه یازدهم : سلسله درس های مهدویت : برکات انتظار، تهران، منیر، ۱۳۹۵.ش
- (۴) تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم، موسسه فرهنگی دارالحديث، چاپ هشتم، ۱۳۹۵.ش
- (۵) تونه ای، مجتبی، فرهنگ الفبای مهدویت، میراث ماندگار، چاپ دوم، ۱۳۹۲.ش
- (۶) جعفری، یعقوب، تفسیر کوثر، قم، هجرت، ۱۳۹۰.ش
- (۷) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تهران، کتابچی، چاپ چهارم، ۱۳۸۶.ش
- (۸) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۹۰.ش
- (۹) ری شهری، محمد مهدی، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، موسسه فرهنگی دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۹۱.ش
- (۱۰) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، مرتضوی، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.ش
- (۱۱) سبحانی، جعفر، الایمان و الکفر، قم، مؤسسه الإمام الصادق علیه السلام، چاپ نهم، ۱۳۷۴.ش
- (۱۲) صافی گلپایگانی، لطف الله، سلسله مباحث امامت و مهدویت، انتظار عامل مقاومت، قم، کتاب جمکران، چاپ اول، ۱۳۹۰.ش
- (۱۳) عمید، حسن، فرهنگ عمید، امیرکبیر، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۶.ش
- (۱۴) علم الهدی، محمد، معادن الحکمه، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۹۴.ش
- (۱۵) قمی، عباس، مفاتیح الجنان، قم، ادعیه، چاپ چهارم، ۱۳۹۰.ش
- (۱۶) قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، ینابیع الموده، قم، اوقاف، چاپ سوم، ۱۳۷۵.ش
- (۱۷) کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تهران، قائم آل محمد، چاپ دهم، ۱۳۷۸.ش
- (۱۸) معین، محمد، فرهنگ معین، زرین، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۲.ش

۱۹) محدثی، جواد، زندگی مهدوی : (اخلاق و اوصاف منتظران)، قم، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، چاپ سوم، ۱۳۹۲ ه.ش

۲۰) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، قم، دارالکتاب اسلامی، چاپ هفتم، ۱۳۸۹ ه.ش

۲۱) مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، دارالاسلامیه، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۶ ه.ش

***مقالات**

۱) نوبخت، علی اصغر، مولفه های هیجانی و عاطفی اثرگذار مهدویت در تحکیم خانواده،

ادیان، مذاهب و عرفان :: نشریه مطالعات مهدوی :: بهار ۱۳۹۸ - شماره ۴

***سایت ها**

۱. سایت ویکی فقه

[https://fa.wikifeqh.ir/%D8%AA%D8%B1%D8%A8%DB%8C%D8%AA_\(%D9%81%D9%82%D9%87](https://fa.wikifeqh.ir/%D8%AA%D8%B1%D8%A8%DB%8C%D8%AA_(%D9%81%D9%82%D9%87)